

A »Smithsonian Institution« keletkezése. 1838 augusztus 28-ikán 43 napi viharos út után kötött ki New-Yorkban a »Mediator« hajó, mely belseljében egy angolnak hagyatékát hozta át az Egyesült-Államoknak. Tizenegy ládát raktak ki; mindegyikben 105 nehéz zacskó, minden zacskóban 1000 sovereign volt. Az értékes rakományt egyelőre a »Bank of America« pinczéjében helyezték el; néhány nappal később átvitték a philadelphiai pénzverőbe, hol az angol aranyakat amerikaiakká verték át és 508,318 dollár csinos összeget kaptak.

Ez az összeg a »Smithsonian Institution« alapja. 1846 augusztus 10-ikén kelt kongresszusi határozat léptette életbe az azóta világhírűvé vált intézetet, mely tehát az idén ünnepli félszázados fennállását. Az igazgatóság elhatározta, hogy egyelőre az alapító emlékeül a genuai angol temetőben levő sírján bronz emléktábla állíttassék fel.

Nem sok, a mit arról a férfiról tudunk, kinek az amerikai nép és vele az emberiség a tudomány egyik leghasznosabb és eredményekben leggazdagabb otthonát köszöni. Mai napig ismeretlenek az okok, melyek őt arra birták, hogy örökösévé ezt a reá nézve idegen földet tegye, melyet lába soha nem is érintett. A mit róla tudunk, azt Bolton H. C. tanár a »Popular Science Monthly« folyóiratban az intézet keletkezéséről írt nagyobb cikkben közölte. James Smithson 1765-ben szüle-

tett Franciaországban, angol szüléktől. Mindketten előkelő származásúak voltak. Ő maga egy alkalommal így nyilatkozott önmagáról: »Anglia legjobb vére folyik ereimben, atyám részéről Northumberland vagyok, anyai részről királyokkal vagyok rokonságban.«

Ifjúsága homályba burkolt. Mint diák az oxfordi College-en buzgón és kedvvel foglalkozott a tudományokkal. Különösen a chemiát kedvelte és még későbbi években is hordható chemiai laboratoriumot vitt magával utazásaira. 1786 májusban kitűnően sikerült vizsgálat után elhagyta az egyetemet. Már 11 óra reá a Royal Society tagjául választotta és ezzel elérte a legmagasabb czélt, melyre angol tudós vágyakozhatik.

Társasága Londonban tudósokból, írókból és művészekből állott. Mindig nagyobb és nagyobb műveltségre törekedett. Mindig a nagy czél lebegett szemei előtt, hogy az emberi tudás keretét bővítse, új igazságokat derítsen fel és ez igazságok tényleges alkalmazásával a művelődés haladását elősegítse.

Vagyona megengedte, hogy teljesen hajlamainak éljen. Nőtlen maradt és a kontinensre költözött, hol egyelőre Franciaországban, Olaszországban és Németországban tartózkodott és folytonos utazásaiban az illető vidékek klímájának, fizikai és geológia alkatának és még iparának megfigyelésével is foglalkozott. Világpolgárrá lett és Európa minden országának legkiválóbb tudó-

saival lépett összeköttetésbe. Ha valakit kor- és munkatársainak becsülése után szabad megítélnünk, akkor *Smithson* mint tudós korának magaslatán állott. Az a 27 tudományos értekezés, melyeket 1791-től 1825-ig közölt, ismereteinek sokoldalúságáról tanuskodik.

Magánéletében nagyon visszavonult volt. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a kontinensen való tartózkodása és folytonos utazásai családjabelieitől és barátjaitól elválasztották, megérthetjük, hogy egyéniségéről, szokásairól és jellemvonásairól jóformán mitsem tudunk. 64 éves korában, 1829 június 27-ikén Genuában halt meg.

Három évvel előbb végrendekezett, egész vagyonát egyik unokaöccsének és az ő utódjainak hagyván. Ha azonban unokaöccse gyermektelenül halna el, az esetre következésképen rendelkezett: Egész vagyonomat az amerikai Egyesült-Államoknak hagyom, hogy azon Washingtonban »Smithsonian Institution« néven intézetet állítsanak, mely a tudományokat előbbre vigye és az ismereteket az emberek közt terjessze«.

Mi birta arra, hogy az ocezánon túli fiatal köztársaságot tegye örökösévé, melyet sohasem látott — vajjon köztársasági elvek követője volt-e, vagy a Royal Societyval, mely egyik értekezését nem akarta kinyomatni, 1818-ban történt meghasonlása miatt fordult-e el hazájától, vagy bármi más volt az ok — arra nézve minden megbízható adat hiányzik. Feltűnő körülmény, hogy sem irataiban sem leveleiben egy sorra sem akadunk, melyből az Egyesült-Államok iránti szeretetére, vagy a köztársasági formának kiváló becsülésére lehetne következtetni.

Smithson után hat évre meghalt unokaöccse is, ki szintén nőtlen volt. 1838 július 28-ikán értesült a londoni

követségnek az államtitkárhoz intézett leveléből először a washingtoni kormány az örökségről, melyhez most az Egyesült-Államoknak volt joguk. Deczemberben azután *Jackson* elnök a kongresszussal is közölte. Ez 1839 júliusban felhatalmazta az elnököt, hogy ügyvivőt nevezzen ki, ki az Egyesült-Államok jogát a londoni hagyatéki bíróságnál képviselje. Az erre vonatkozó billt azonban csak heves ellenzés legyőzése után fogadták el. Kiváló egyének küzdöttek ellene. *Preston*, Déli-Carolinából, ellenezte, hogy valakinek ilyen olcsón adják a halhatatlanságot, *John Calhoun* az Egyesült-Államokhoz nem tartotta méltónak, hogy valakitől ajándékot fogadjon el.

A végrendeletet az első örökös anyja megtámadta és évek multak el, míg a dolog rendbe jött. Hosszabb pereskedés elkerülése végett a panaszossal évi járadékban kiegyeztek. Erre a hagyatéket pénzzé tették és az összeget mint említettük, Amerikába vitték. De még ekkor is nyolcz évig tartott, míg az örökösök akarata teljesült. Négy elnök: *Van Buren*, *Harrison*, *Tyler* és *Polk* egymásután figyelmeztették a kongresszust köteletségére, a nélkül, hogy meddő vitáknál egyebet elértek volna. A legkülönbözőbb tervek merültek fel, a nélkül, hogy egyben is meg tudtak volna egyezni: *John Quincy Adams* szenátor asztronómiai obszervatorium felállítását indítványozta; *Robbing* szenátor nemzeti egyetemet akart alapítani; *Tappan* Ohióból botanikai kertet és minta-farmot akart létesíteni; *Choate* szenátor Massachusettsből könyvtár, és *Dale Owen* Indiánából tanítóképző mellett kardoskodott; *Morse* Louisianából a legjobb, tudományos és egyéb kérdéseket tárgyazó munkákra pályadíjakat kívánt kitűzteni stb. stb. A tagok többsége azonban

minden beadott tervet ellenzett, úgy hogy végre egyesek (köztük Johnson, a későbbi elnök is) egészen komolyan indítványozták, hogy az egész örökséget küldjék vissza Angliába Smithson törvényes örökösének.

Végre 1846-ban létre jött a bill, mely a tervek javát összefoglalta és elrendelte, hogy az alap a »Smithsonian Institution for the Increase and Diffusion of Knowledge« létesítésére, vagyis a tudás gyarapítására és terjesztésére fordíttassék.

A kezelést az Egyesült Államok mindenkori elnökéből és alelnökéből, a kabinet tagjaiból, a legfőbb törvényszék főbírájából, a washingtoni Mayorból, a postahivatal kommisszáriusából és oly tagokból álló társaságra bízták, kiket az előbbieik tiszteletbeli tagoknak ki-neveznek. Az igazgatóságot az Egyesült-Államok alelnöke és főbírája és tizenkét tag alkotja, kik közül három a képviselő-ház, három pedig a szenátus tagja.

A czél és forma megállapítása után két év multán 1848-tól jelennek meg ez intézet kiadványai leginkább a természettudományok köréből hatalmas kötetekben, gyönyörű kiállítással, melyek jó része, kiadványcserénk alapján, Társulatunk könyvtárában is megvan.

DR. L. F.

Az elektromosságnak és az elektromos fénynek hatása a növények fejlődésére. E tárgyra vonatkozólag legújabbán két fontos értekezés jelent meg. Egyikben Bonnier kimutatja, hogy a folytonos elektromos fény igen nagyban előmozdítja a chlo-

rophyll képződést valamint a levél egész szövetében való egyenletesebb eloszlását; egyúttal a leveleknek egyszerűbb anatómiai szerkezetét hozza létre; nevezetesen, hogy a czölöpös rétegek részben vagy egészben visszafejlődnek és az epidermis bőrkéje vékonyabbá válik. Ha azonban az elektromos fény nem állandó, hanem pl. a napnak 24 órája közül csak 12 órán át hat a növényekre, a fejlődés is a középfokot tanúsítja. A folytonos elektromos fény alatt tartott alpesi növények szerkezetökben megegyeznek a sarkköri növényekkel, melyek nyáron majdnem folytonos napfény hatása alatt fejlődnek.

Egy másik értekezésben Alois tanár annak kimutatásával foglalkozik, hogy mind a földben lévő elektromos áramok, mind a légköri elektromosság igen kedvező hatással van a növények növekedésére, valamint a magvak csírázására; egyúttal azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy a jövőben az elektromosság a mezőgazdaságban is nagy szerepre van hivatva.

Ezeken felül Gautier Armand is jelentést tett a párizsi akademiában, hogy ő oly edényben nevelt növényeket, melynek talaját két és fél hónapon át éjjel-nappal egy három Bunzen-elemmel felérő thermoelektrikus telep árama hatotta át, s hogy az ily módon elektrizált talajban a növények kétakkora fejlettséget értek el, mint a többi kontrol-növények, melyeket az áram nélkül hasonló körülmények között tartott. (Prometheus nyomán.)

BÓRITA E.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI MOZGALMAK HAZÁNKBAN.

18. *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XXVIII. vándorgyűlése Budapesten, 1896 szeptember 12-ikén.* A vándorgyűlések központi választmánya az ezredévi ünnepi alkalommal eltérve a vándorgyűlések szokásos alakjától, a XXVIII. vándorgyűlést

egyetlen ünnepélyes nagygyűlésbe vonta össze, elhagyva a szakosztályokra való oszlást.

A tagok mintegy 550-en jelentek meg s a vendégek díszes koszorúja jelezte a gyűlés jelentőségét.

Dr. Chyzer Kornél elnöki meg-

nyitójában visszapillantott a multra és reá mutatott a jövőben való teendőkre. A mult fényes bizonyítéka annak, hogy az intézmény sikeresen megfelelt az alapítói által kitűzött czélnek. Az orvosok és természetvizsgálók vándorgyűléseinek 1841-ben történt életbe léptetése összeesik a nemzet újjábredésével. Akkor még nem volt magyar orvosi és magyar természettudományi irodalom, a közegészségügy pedig még a külföldön is bölcsőjében feküdt. Mindezek megteremtésére, fejlesztésére, egyesültek az elődök. A szabadságharcot megelőzőleg 1847-ben Sopronban tartották az utolsó nagygyűlést, melyen még külföldről is a legelőkelőbb tudósok vettek részt. Azután 16 évig szüneteltek a vándorgyűlések.

De már előbb az ő méhkasuk több rajt eresztett, főképp Bugát Pál buzdítására; így mindenekelőtt a *Természettudományi Társulat* alakult meg, mely tagjainak számára és munkálkodásának eredményeire nézve párját ritkítja a művelt világban. A soproni gyűlés a *Földtani Társulatot* teremtette meg; a vándorgyűlések alkalmából jött létre az *Archaeológiai Társulat*, is, és ők mentették meg Vajda-Hunyad várát a végpusztulástól. Foglalkoztatta a vándorgyűléseket a mezőgazdaság kérdése is és 1845-ben Pécsen a VI. nagygyűlésen indította meg az Országos Gazdasági Egyesület a *gazdasági fiókegyesületek* megalakítására a mozzalmat, minek folytán ott azonnal megalakult a *Baranya-megyei fiókegyesület*; későbbi gyűlések alkalmával pedig egyéb ily gazdasági fiókegyesületek alakultak. A II. nagygyűlésen Pesten pedig az *Allatorvosok Egyesülete* állapítja meg alapszabályait.

A 16 évi szünet után a helytartótanács 1863-ban engedte meg újra a vándorgyűlések folytatását, Eötvös József bárónak, még a soproni gyűlésen megválasztott elnöknek kézbesítettván az engedély. Az azóta lefolyt vándorgyűlések eredményeit illetőleg Chyzer a »Munkálatokra« utal és főleg csak azon kérdést tárgyalja, mi a helyzetök a megváltozott viszonyokkal szemben. Nézete szerint a vándorgyűlések intézménye ma is csak olyan szükséges, mint bármikor volt és irányán csak annyiban kellene változtatni, hogy most a népszerű előadásoknak kell nagyobb súlyt adni a szakszerűek fölé, főképp népszerűsítő és ismertető gyűlésekké kell a nagygyűléseket tenni, melyek szervezésénél első sorban a nagy közönség igényeit kell tekintetbe venni. Igaz, hogy

hasonló czélokra törekedő ismeretterjesztő egyesületek vannak mind a fővárosban, mind a vidéken, de mégis szembetűnő, hogy a tudomány népszerűsítésének aránylag igen kevés nyomára akadunk. Pedig arra, hogy a természettudományi alapismeretek úgy a műveltebb osztályúaknak, mint a nagy közönségnek vérebe menjenek át, szükség van közművelődési, közegészségi, sőt nemzetgazdasági szempontból is. Különösen a közegészséget emeli ki, mely nálunk még nagyon is sínlyi a természettudományi alapismeretek hiányát. Már pedig az e tekintetben alkotott törvények és kormányrendeletek, melyek az újabbkori természettudományi vívmányokra vannak alapítva, sokszor igen szigorú. az egyéni szabadságot korlátozó intézkedéseket tartalmaznak. Az egyéni szabadság korlátozása pedig kellemetlen és még inkább az, ha a nagy közönség az intézkedések indító okát nem értvén, bennök csak zaklatást lát s a helyett, hogy azok végrehajtását saját érdekében is elősegítené, kijátszani igyekszik. E hiányokon jelentékenyen segíthetnek a vándorgyűlések, ha évenként, vagy két évenként a szakemberek, bármely hasonló czélú egyesületek tagjai is, saját otthonukba vagy más vidékre viszik el és könnyen érthető alakban szolgáltatják fel ismereteiket azoknak, kik azok elsajátítására a fővárosba nem jöhetnek vagy egyébként hozzá nem jutnak. A szakemberek részéről a tudomány terjesztésére hozott ez az áldozat egyrészt hazafias kötelesség, másrészt kellemes szórakozás, de ismeretszerzés is.

Terjesszük tehát a tudományt továbbra is ezen az úton. Egyesüljön e czéla minden egyes, a ki erre hivatást érez, de egyesüljenek a hasonló czélokra törekvő más egyesületek is, mert ezt a haza érdeke parancsolja, melyet a jövő évezredben csak tudománnyal tarthatunk fenn.

Az állandó választmány nevében a titkári jelentést Dr. Lakits Ferencz terjesztette elő.

A XXVII. pécsi gyűlés óta lefolyt két év történetével beszámolva, fölemlíti, hogy a pécsi gyűlés »Munkálatai« néhány hóval a gyűlés után hagyták el a sajtót 22 ívnyi terjedelemben és az állandó választmány elnökének, Szabó József nek kitűnő arczképével. A XXVII. gyűlésen fölmerült indítványoknak megfelelően Dr. Serli Sándor szatmármezei főorvos tervezetét a közegészségügyileg helyesen épült népiskoláról a közoktatásügyi miniszterhez terjesztették fel,

Dr. Löwy Lipót-nak Pécs város csatornázásáról írt értekezését pedig Pécs város közönségéhez tették át, mindkettőt az illetékes körök figyelmébe ajánlva. Kapcsolatban azzal a határozattal, hogy a XXVIII. vándorgyűlést ez évben és a kiállítási ünnepélyek csarnokában tartják meg, kiállították az eddig lefolyt 27 gyűlés »Munkálatait« a közművelődési pavillonban. A függőben volt pályadíjak közül kiadták a Szurmák-félt Dr. Buday Kálmán kolozsvári egyetemi tanárnak »Az üzleti tuberkulózisról« írt művéért, a Sajó Károly-félt pedig Raun Oszkár meteorológiai asszisztensek Magyarország esőtérképéért. Megemlíti, hogy a vándorgyűlések Marillavölgy igazgatóságától kaptak meghívást.

Végül megemlíkezik a vándorgyűlések állandó központi választmányának halottairól, első sorban a nagy magyar fizikusról, Jedlik Ányos-ról, ki a vándorgyűlések egyik alapítója volt, Dr. Varga Géza debreczeni főorvosról, Frivaldszky János, nemzeti múzeumi igazgató-őrrel, Rozsnyay Mátyás aradi gyógyszerészről és Dr. Barts József, pozsonyi közkórházi igazgatóról (az »Orvosi műszótár« szerkesztője), kik a vándorgyűlések buzgó tagjai voltak.

Dr. Udránszky László kolozsvári egyetemi tanár »*A chemia hatása az újabb orvosi tudományra*« címen értekezett. Az orvosi tudomány történelmének adatai áttekinthetően tüntetik fel a chemia és az orvostudomány között fennálló viszonynak fejlődését. Az orvostudomány sok ágában jelentős szerepe van a chemiának, de minden esetre az orvosi tudomány mai alakulása szempontjából a khitochemia a legnagyobb fontosságú és a sejtek chemiája a jövőben is irányítólag fog hatni az orvosi bűvárokra. Természetszerűleg csakis a sejtek chemiai összetételének pontos megismerése után lehetséges a sejtkben lefolyó életjelenségeket és ezeknek

az egészséges, valamint a beteg szervezetben mutatkozó sokféle változatait megérteni. Minthogy a sejtek az életfolyamatokra nézve fontos állományában fehérjevegyületek vannak túlsúlyban, tulajdonképen a fehérjék chemiáját mondhatjuk a chemia azon fejezetének, mely az orvosi tudományt illetőleg különös jelentőséget kapott.

A fehérjék chemiája mellett főleg még két más buvárokodási irány lesz lényeges hatással az orvosi tudomány jövő alakulására. Ezek egyike az organo-chemia és a vele legszorosabban összefüggő organo-therapia. Másrészt pedig Fischer E.-nek részben Thierfelder H.-val közösen végzett azon vizsgálatait nyitottak sok új szempontot, mely vizsgálataiknál nevezett buvárok a geometriai konfigurációnak az enzimek és az élesztők működésére való hatását tanulmányozták.

Hazai viszonyainkra való tekintettel egész erőnköböl arra kell törekednünk, hogy az orvosnövendékek a chemiával sokkal többet foglalkozzanak, mint eddig.

Dr. Horváth Géza nemzeti múzeumi igazgató ör »*A honfoglaló magyarok természetrajzi ism. reteiről*« tartott előadásában történeti, archeológiai, nyelvészeti és földrajzi adatok alapjául mutatta ki, melyek voltak azok az állatok, növények és ásványok, melyeket a magyarok már a honfoglalás idejében ismertek. (Lásd a mult füzet első cikkét.)

Végül Dr. Mandello Gyula egyetemi docens »*Sociológia és természettudomány*« címen társadalom-tudományi előadást tartott.

Az előadások után Dr. Chyzer Kornél elnök örömet fejezve ki, hogy a szakemberek nagy számán kívül díszes és nagy közönség vett részt a XXVIII. vándorgyűlésen, s a viszontlátás reményének adva kifejezést, a gyűlést berekesztette.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.